

Концепт ARROGANCE в британській картині світу

У пропонованій розвідці концепт ARROGANCE розглянуто як елемент британської національної картини світу, визначено його місце та роль у сучасному світосприйнятті британців. У ході дослідження наведено основні номінанти концепту; окреслено репрезентацію концепту на лексико-фразеологічному рівні; схарактеризовано особливості вербалізації концепту у творах англійської літератури. Зроблено висновки щодо подальших перспектив вивчення концепту ARROGANCE.

Ключові слова: лексико-фразеологічні засоби, концепт, картина світу, менталітет, ксенофобія.

Постановка наукової проблеми та її значення. Одна з найважливіших проблем когнітивної лінгвістики – проблема відображення у свідомості людини цілісної картини світу, що фіксується мовою. Картина світу – одне з фундаментальних понять людського буття. Людина, отримуючи досвід, трансформує його в певні концепти, які, логічно пов'язуючися між собою, утворюють концептуальну систему. Її безперервно конструює, модифікує та уточнює людина. Вербально оформлені ціннісні концепти – важливий фрагмент будь-якої картини світу, оскільки вони впливають на думки та дії і індивідів, і цілих народів [3, с. 50].

Світогляд кожного народу трансформується в національну картину світу. У свою чергу, менталітет кожної лінгвокультурної спільноти зумовлений значною мірою її картиною світу, у якій репрезентовані бачення світу й розуміння ролі та місця його членів. Картина світу може бути представлена за допомогою просторових, часових, кількісних, етичних та інших параметрів. На її формування впливають мова, традиції, природа, виховання та інші соціальні фактори [1, с. 3–5].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Дослідженню проблеми мовної та концептуальної картини світу присвячено роботи вітчизняних і зарубіжних учених, таких як В. В. Виноградов, Ю. С. Степанов, В. А. Маслова, О. С. Кубрякова, В. Д. Ужченко, В. Гумбольдт, Е. Сепір, Б. Уорф. Проте національні картини світу постійно розвиваються, змінюються відповідно до соціально-економічних і культурно-історичних умов, а тому існує потреба постійного докладного вивчення кожної національної картини загалом та її елементів зокрема. Це зумовлює актуальність дослідження концепту ARROGANCE як національно маркованого концепту у складі британської картини світу.

Мета й завдання статті. Мета статті – дослідити місце концепту ARROGANCE як елементу мовної та концептуальної картин світу британців. Досягнення мети передбачає виконання низки завдань, серед яких: дослідження англійського національного менталітету та факторів, що вплинули на його формування, виділення основних причин виникнення концепту ARROGANCE в британському суспільстві, виділення лексичних і фразеологічних засобів номінації концепту, аналіз репрезентації концепту у творах англійських авторів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Англійська мовна картина світу є вербалізацією концептосфери британців, яка може бути представлена як багатовимірне утворення зі складною структурою, що містить уявлення про світ різного ступеня категоризації, у тому числі універсальні (загальнолюдські) та національно-специфічні концепти. Деякі універсальні концепти можуть отримувати етнічно-релевантне наповнення і віддзеркалювати особливості національного менталітету, набуваючи таким чином певної національної маркованості.

Важливими факторами, які вплинули на формування англійської ціннісної системи і створили її своєрідність, є географічна ізольованість країни, а також жорстка соціальна стратифікація суспільства [1].

Дослідники національних стереотипів звертають увагу на те, що англійці вважають себе законопослушними, увічливими, великодушними, спокійними і справедливими громадянами; вони переконані, що їхня нація – одна з найцивілізованіших у світі. Усвідомлюючи свою перевагу над іншими народами світу, англійці впевнені, що всі народи також розуміють їхню перевагу й намагатимуться якомога більше брати з них приклад. Таким уявленням сприяє географічне розміщення Великої Британії. Наприклад, оточення морів не залишає британцям жодних сумнівів щодо газетного пові-

домлення «Fog in the Channel – Continent cut off» [2]. Споконвіку британці гордилися своїм ізольованим, острівним положенням, напевно, саме тому В. Шекспір поетично називав Британію царським островом в оточенні срібних морів:

*This royal throne of kings, this scepter'd isle,
This earth of majesty, this seat of Mars,
This other Eden, demi-paradise,
This fortress built by Nature for herself
Against infection and the hand of war,
This happy breed of men, this little world,
This precious stone set in the silver sea* [11].

Географічний фактор, вплинувши на формування відчуття національної своєрідності британців, сприяв виникненню англоцентризму. Британці впевнені, що на їхній батьківщині краще, ніж у інших, а тому досить часто дивляться на іноземців зверхньо, зі співчуттям і, часто із презирством [2].

Грецьке слово *xenophobia*, що означає страх перед іноземцями, зайняло в англійській лексичній системі своє законне місце, хоча насправді британці віддають перевагу слову *xenolipi* – «жалість до іноземців». Варто звернути увагу на те, що традиційна англійська ксенофобія була історично більш розвинута серед робітників, ніж серед середнього класу. Англійським робітникам було складно знайти спільну мову з іноземцями через різницю в мові, культурі, життєвих цінностях. Крім того, у тих, хто залишив школу в чотирнадцять років, було зовсім мало можливостей вивчати іноземні мови в зрілі роки, а це призводило до мовних бар'єрів у міжкультурному спілкуванні. Поїздки за кордон, володіння іноземними мовами, гурманство асоціювалось із проявами снобізму, тому ксенофобія посилювалася класовими ревнощами [2; 4].

Прояви ксенофобії в британців різноманітні, проте не можна говорити про відкриту ворожість. Французів британці поважають, ураховуючи тісні й тривалі відносини між країнами, проте ставляться до них поблажливо, уважаючи, що їм потрібно багато чому повчитись у стриманих британців. До німців британці мають змішані почуття: вони щиро поважають німецьку стриманість і пунктуальність, проте не розуміють надмірної серйозності. Щодо італійців, то британці критикують їх за надмірну емоційність і суєту. Іспанців не люблять за традицію прилюдно вбивати тварин. Британці вважають росіян надто похмурими. В американцях британців часто дратує те, як вони гордяться тим, що є американцями, зважаючи на те, що походять вони з Англії. Британці критикують американців за зневагу до англійської спадщини, а також уважають, що під їхнім згубним впливом падає рівень англійської культури. Зокрема, це стосується мови – американцям слід було б говорити «правильною англійською», а не спотворювати її орфоєпіку та орфографіку. Підтвердження англійської ксенофобії можна знайти в словах англійського письменника Дж. Орвела: *All people who have reached the point of becoming nations tend to despise foreigners, but there is not much doubt that the English-speaking races are the worst offenders. One can see this from the fact that as soon as they become fully aware of any foreign race they invent an insulting nickname for it* [4].

Англія – одна з останніх країн, яка намагалася зберегти зовнішні форми феодалізму. Палата лордів, що переважно складається з потомствених перів, володіє реальними повноваженнями. Прагнення бути аристократом, володіти землею й управляти, отримуючи із цього дохід, переживало всі зміни й повороти. Тому замість того, щоб витіснити правлячий клас, його звичаї активно переймали, при цьому прагнучи стати якомога ближчими з ним. У Британії більше, ніж в інших країнах, збереглася готовність уважати класові розмежування постійним явищем і навіть визнавати за вищими класами право на управлінську роль. Слово «сер» загальноновживане в Британії, і людина аристократичної зовнішності зазвичай удостоюється підвищеної шанобливості [2; 4].

Оскільки зарозумілість вважають однією з основних рис британського менталітету, концепт ARROGANCE набув широкої вербальної репрезентації. На лексичному рівні концепт репрезентує такий синонімічний ряд лексем *assumption, bluster, bumptiousness, conceit, conceitedness, contemptuousness, disdainfulness, haughtiness, hauteur, high-handedness, hubris, huffiness, imperiousness, insolence, loftiness, lordliness, masterfulness, overweeningness, peremptoriness, pomposity, pompousness, presumption, presumptuousness, pretension, pretentiousness, pride, scornfulness, self-consequence, self-importance, superciliousness, superiority, swagger, toploftiness, uppishness* [5; 10].

На фразеологічному рівні концепт ARROGANCE представлений такими фразеологічними одиницями: *be too big for one's breeches, be too big for ones boots, hoity-toity, get on high horse, mount on one's high horse, ride a high horse, high hat, high and mighty, high headed, high-minded, put oneself on airs, rear one's head, lift up one's head, hold up one's head, toss the head, swollen headed, look down one's nose, to have one's nose in the air, to be with nose in the air, stick nose up, toffee nosed, stuck up, perk oneself up, be uppish, be full of oneself, think one is a lord of the manor, be legend in one's mind* [8; 9].

Можна помітити, що більшість фразеологічних одиниць національно марковані й пов'язані саме з особливостями британського менталітету. Оскільки Британія довго зберігала ознаки належності до аристократії, вони знайшли вияв у фразеологізмах на позначення зверхності. Наприклад, фразеологізм *think one is a lord of the manor* [8] указує на форми феодалізму, володіння землі та владу, яку з цим пов'язували, а отже зарозумілу поведінку стосовно інших. Фрази *get on high horse, mount on one's high horse, ride a high horse* [8; 9] походять від звички вельмож їздити на високих породах коней, *a high hat* [8] – від звичаю носити високі циліндри, що свого часу було притаманно британським аристократам.

Концепт ARROGANCE широкого відображений у творах англійської літератури. До відображення цієї характеристики особистості вдавався у своїх творах Шекспір, описуючи зверхню поведінку правлячого класу, зокрема Генріха VIII:

*You sign your place and calling, in full seeming,
With meekness and humility; but your heart
Is cramm'd with arrogancy, spleen, and pride* [12].

Не використовуючи номінанту концепту, В. Шекспір описує зарозумілу поведінку як небажання відповідати, надміно зберігати мовчання, уважаючи інших недостойними співрозмовниками:

*Why, he'll answer nobody: he professes not
answering; speaking is for beggars, he
wears his tongue in's arms* [13].

Фраза *wears his tongue in's arms* у цьому разі метафорично описує одну з ознак концепту ARROGANCE.

Джонатан Свіфт у відомій політичній сатирі «Gulliver's Travells» використовує ліліпутів для опису та критики явища ARROGANCE в тогочасному європейському суспільстві. Реакція велетня Гулівера в країні ліліпутів, його підкреслена ввічливість і їхня впевненість у своїй владі над ним, показують усе безглуздя пихатої манери поведінки та перебільшення власних можливостей: *I confess I was often tempted, while they were passing back and forward on my body, to seize forty or fifty of the first that came in my reach, and dash them against the ground* [14].

Символом зверхності тогочасної аристократії Дж. Свіфт обрав висоту підборів, через що в партії країни ліліпутів постійно виникали непорозуміння. Відомо, що таким чином було представлено протистояння двох правлячих партій – торі та вігів, проте символічність можна також побачити в тому, що високі підбори дають змогу дивитись з висока на решту, проявляючи таким чином притаманну англійцям зарозумілість навіть до своїх співвітчизників: *...there have been two struggling parties in this empire, under the names of Tramecksan and Slamecksan, from the high and low heels on their shoes, by which they distinguish themselves* [14].

Р. Кіплінг засуджує невинуватену зверхність у поемі *The Pro-Consuls*:

*The clamour of the arrogant accuser
Wastes that one hour we needed to make good* [7].

У поемі «Mesopotamia» письменник ставить зверхність на рівні з такою негативною рисою як *slothfulness* (лінощі), з якими потрібно боротись:

*Their lives cannot repay us – their death could not undo
The shame that they have laid upon our race.
But the slothfulness that wasted and the arrogance that slew,
Shell we leave it unabated in its place?* [6]

Зазвичай, зарозумілість знаходила негативну оцінку у творах англійських авторів. Проте письменники часто робили *arrogance* основною характеристикою персонажів. Серед прикладів можна

назвати байронічного героя, який став типовим героєм романтизму й уособлював зарозумілість та цинізм, а також головних героїв у творах Джейн Остін («Pride and Prejudice»), Оскара Уайлда («The Picture of Dorian Gray»), Емілі Бронте («Wuthering Heights»), Шарлоти Бронте («Jane Eyre»).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, зверхність вважають однією зі складників британського менталітету, що можна пояснити високим рівнем стереотипізації образу британця, соціальним розшаруванням британського суспільства й частково багатою історією держави. Сьогодні Британія займає вагомe місце в міжнародних відносинах, а тому концепт ARROGANCE не втрачає актуальності й набуває нових форм розвитку та репрезентації. Подальші перспективи дослідження полягають у вивченні вербальної репрезентації концепту в різних типах дискурсу, побудові польової моделі концепту та дослідженні його особливостей як національно маркованого абстрактного концепту.

Джерела та література

1. Городецька О. В. Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец 10.02.04 «Германські мови» / О. В. Городецька. – К., 2003. – 21 с.
2. Майол Э. Эти странные англичане / Э. Майол, Д. Милтэд // Эти странные англичане. – М. : Эгмонт Россия Лтд., 1999 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.langust.ru/review/xenoengl.shtml>
3. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : уч. пособие / В. А. Маслова. – ТетраСистемс, 2004. – 266 с.
4. Оруэлл Дж. Англичане / Дж. Оруэлл [пер. с англ. Ю. А. Захарович]. – М. : Прогресс, 1998 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.orwell.ru/library/essays/English_People/russian/r_eppl
5. Cambridge Advanced Learner's Dictionary. 3 rd Edition. – Cambridge : Cambridge University Press, 2009. – 1814 p.
6. Kipling R. Mesopotamia / R. Kipling // Complete collection of poems by R. Kipling [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.poetryloverspage.com/poets/kipling/kipling_ind.html
7. Kipling R. The Pro-Consul / R. Kipling // Complete collection of poems by R. Kipling [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.poetryloverspage.com/poets/kipling/kipling_ind.html
8. New Webster's Dictionary and Roger's Thesaurus / [ed. by Roger Hargreaves Patterson]. – New York : Book Essentials, Inc., 1992. – 1008 p.
9. The New Webster's Encyclopedic Dictionary of the English Language : Over 100 000 Entries. – New York : Gramercy Books, 1997. – 1008 p.
10. Oxford Advanced Learner's Dictionary. 8 th Edition / [ed. by Joanna Turnbull]. – New York : Oxford University Press, 2011. – 1952 p.
11. Shakespeare W. Richard II / W. Shakespeare // The Complete Works of William Shakespeare [Electronic resource]. – Mode of access : <http://shakespeare.mit.edu/richardii/full.html>
12. Shakespeare W. Henry VIII / W. Shakespeare // The Complete Works of William Shakespeare [Electronic resource]. – Mode of access : <http://shakespeare.mit.edu/richardii/full.html>
13. Shakespeare W. Troilus and Cressida / W. Shakespeare // The Complete Works of William Shakespeare [Electronic resource]. – Mode of access : <http://shakespeare.mit.edu/richardii/full.html>
14. Swift J. Gulliver's Travels / J. Swift. – Oxford University Press, 2008 – 362 p.

Ефимчук Галина. Концепт ARROGANCE в британській картині світу. В статті концепт ARROGANCE розглядається як елемент британської національної картини світу. Осуществлен аналіз британського менталітету і соціальних факторів, які впливали на його розвиток і формування. Основними факторами, які обумовили особливості британського менталітету, вважаються ізоляційне географічне положення і збереження соціальної стратифікації. Це стало причиною виникнення високомерія по відношенню до інших народів. Концепт ARROGANCE визначено як один з основних елементів британської картини світу як в минулому, так і в сучасності. В статті розглянуті основні номінанти концепту, окреслено вербалізацію концепту на лексико-фразеологічному рівні. Приведено приклади репрезентації концепту ARROGANCE в творах англійської літератури. На основі проведеного дослідження зроблено висновки щодо подальших перспектив вивчення концепту ARROGANCE.

Ключові слова: лексико-фразеологічні засоби, концепт, картина світу, менталітет, ксенофобія.

Yefymchuk Halyna. Concept ARROGANCE in British Picture of the World. In this article the concept ARROGANCE is considered as an element of British national picture of the world. The British mentality and social factors that have influenced its development and formation have been analyzed. Isolated geographical position and the preservation of strict social stratification are considered to be the main factors which determined peculiar British mentality. That is also the origin of British arrogance towards other nations. Thus, concept ARROGANCE has been identified as one of the main elements of the British picture of the world in both past and present days. The article describes the basic nominative means of the concept, outlines the verbalization of the concept on the lexical and

phraseological level. The article includes examples of representation of the concept ARROGANCE in the works of English literature. Based on the research conclusions have been made regarding the future prospects of studying the concept ARROGANCE.

Key words: lexical and phraseological means, concept, world picture, mentality, xenophobia.

Стаття надійшла до редколегії
02.04.2014 р.

УДК 811.134.2

Ірина Жох

Вербалізація емоції гніву у фразеологічних одиницях іспанської мови

У статті розглянуто основні підходи до характеристики лексики, що позначає емоції, та емотивної лексики. Подано класифікації емоцій із позитивним і негативним забарвленням; наведено різні підходи щодо поділу фразеологічних одиниць. Здійснено семантичний аналіз фразеологічних одиниць, що виражають гнів в іспанській мові, та виділено фразеологічні одиниці, що позначають гнів, із соматичним, рослинним, тваринним, збройним та міфологічним компонентами.

Ключові слова: емотивна лексика, фразеологічна одиниця, емоція, гнів.

Постановка наукової проблеми та її значення. Останнє століття відзначається антропоцентричною спрямованістю в усіх галузях, і в мовознавчій науці зокрема. На цьому етапі когнітивна, комунікативна лінгвістики та лінгвістична наука в цілому зосереджує увагу не тільки на мовному вираженні й аналізі повідомлення, а й на реципієнті. А отже, все частіше ключовою стає емотивно-експресивна функція мови. Через призму мовознавства досліджують мовні стани людини, а також мовні засоби вираження цих емоційних станів та переживань. Тобто ми бачимо, що значну увагу приділяють вивченню лінгвістичних та екстралінгвістичних значень, зафіксованих у мовних та парамовних засобах, які ми розглядаємо в процесі комунікації.

Варто зазначити, що дослідження емоційного мовлення – проблема актуальна і маловивчена, що пояснюється існуванням різних думок щодо включення емоційності в сферу лінгвістичного аналізу, відсутністю системного опису її характеристик. Тому опис мовних засобів вираження емоцій становить великий науковий інтерес.

Аналіз досліджень цієї проблеми. В останні десятиліття минулого століття з'явилися наукові праці, що висвітлюють проблеми засобів мовного вираження емоцій. Серед авторів, які звертались до цього питання, є З. Ковешец, Дж. Лакоф, А. Вежбицька, А. Жаботинська, І. Арнольд, Л. Бабенко, Е. Вольф, І. Квасюк, В. Телія, В. Шаховський та багато інших.

Емоційна сфера чи не найважливіша в життєдіяльності людини, адже для людей характерною реакцією на ті чи ті події або вчинки є відчуття, вираження емоцій невербально та вербально. Тобто інформаційний обмін між комунікантами здійснюється через низку каналів, а саме: мовні, парамовні та немовні. Представлені у словах, висловлюваннях, мовних актах, фразеологічних одиницях емоційні переживання зрозумілі для всіх носіїв мови. Однак найбільш конденсоване вираження емоцій представлено у фразеологічних одиницях. Таке явище можна пояснити тим, що емоції психологізовані та соціологізовані, тобто узагальнені національним досвідом конкретного народу. Вони виступають не лише певним мірилом оцінювання середовища існування мови, а й значною складовою частиною цієї мови і картини світу для носіїв цієї мови загалом. У цьому плані емотивність як лінгвістична категорія – іманентна властивість мови, що може виражати психологічні (емоційні) стани і переживання людини через особливі одиниці мови та мовлення – емотиви [12].

Проте під час визначенні емотивності в мові думки вчених розбігаються. Так, на думку Е. Вольф, варто розділяти мову опису емоцій і мову вираження емоцій [3]. Через наявність різних лінгвістичних традицій відповідно немає однакового пояснення мови емоцій. Багато дослідників виключають зі сфери емотивності одиниці, що номінують емоційні стани, тобто ті психічні стани, які виникають